Quan va començar l'espoli fiscal?

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 08-01-2023

Pensem que l'espoli fiscal és un fenomen recent, però és un fenomen permanent que remunta a l'ocupació borbònica de 1714.

Madrid, 9 de desembre de 1715. Quinze mesos després de l'ocupació borbònica de Catalunya i de la conclusió de la Guerra dels Catalans (segona i darrera fase de la Guerra de Successió hispànica a la península). El Consejo de Castilla —l'equivalent a l'actual Consell de Ministres— decretava un nou règim fiscal per a Catalunya: el "Real Catastro", que en paraules de l'historiador Agustí Alcoberro "es va aplicar —a Catalunya— amb una especial rapidesa i rotunditat a causa de la seva condició de territori vençut". El "Real Catastro" va significar la fi de la contribució negociada de Catalunya a les arques hispàniques, va representar un increment del 730% de la càrrega tributària sobre els catalans i el nou règim el va aplicar com una tributació de guerra: "Por justo derecho de conquista".

Relació del Real Catastro de la vila de Cabra del Camp. Font Biblioteca de Catalunya.

Com tributava Catalunya abans de 1714?
Fins a l'ocupació borbònica de Catalunya i la destrucció de l'edifici polític, cultural i fiscal català (1714), les Corts catalanes negociaven amb la monarquia hispànica l'aportació tributària del Principat a les arques generals. El gruix d'aquesta tributació es negociava cada cop que es produïa un relleu al tron. El nou monarca hispànic convocava les Corts catalanes (el Parlament de l'època foral), jurava les Constitucions (el text que consagrava l'autogovern de Catalunya) i presentava la seva proposta econòmica, l'anomenat "donatiu". A partir d'aquest moment s'iniciava un estira-i-arronsa, que culminava amb un acord, generalment, satisfactori per les dues parts: el rei marxava amb el que havia previst i, sovint, amb una mica més, i el país confirmava, si no millorava, la seva quota d'autogovern.

Els primers intents d'espoli

Durant el segle XVII les oligarquies cortesanes castellanes ja havien reclamat un càlcul i repartiment de l'esforç fiscal al conjunt de territoris de la monarquia Habsburg. Pretextaven que la Corona castellanolleonesa havia d'assumir la part del lleó de la fiscalitat imperial. Però ocultaven que els beneficis que generava l'Imperi Habsburg es distribuïen, exclusivament, entre aquestes mateixes oligarquies i els banquers alemanys de la corona. Aquestes reivindicacions eren, reveladorament, coincidents amb l'esclat de grans crisis que amenaçaven la supervivència de l'imperi i els privilegis de les seves oligarquies. Amb l'esgotament de les mines americanes, per exemple, veiem com el "valido" Olivares pretén imposar la Unión de Armas (1626), una curiosa harmonització fiscal que calculava per a Catalunya el doble de la seva població real.

Mapa borbònic de la provincia de Catalunya (1756). Font Cartoteca de Catalunya.

Les últimes negociacions

El nyap d'Olivares va culminar amb una crisi monumental: la Revolució dels Segadors (1640) i la Guerra de Separació de Catalunya (1640-1652/59), que els hispànics saldarien amb pèrdues territorials de gran importància i pèrdues econòmiques astronòmiques. No obstant això, la posterior repressió hispànica contra Catalunya no afectaria aquella arquitectura tributària foral. Catalunya va conservar la seva independència fiscal i les aportacions a la hisenda central serien calculades de forma pactada durant tota la resta del segle XVII (els últims Habsburg). Fins i tot, en les Corts que va convocar Felip de Borbó (1701). A propòsit d'aquestes primeres —i últimes !!!— corts presidides per un Borbó; el cronista coetani Feliu de la Penya va deixar constància que "havien estat les millors Corts i les més rendibles —per als interessos catalans— des de Ferran II".

Un sistema tributari ideat com un càstig

Però el 1715 les coses havien canviat molt. Felip V ja no tenia la necessitat d'agradar als catalans. Havia guanyat la guerra i la seva política consistia a sotmetre Catalunya amb el màxim rigor possible. Liquidar el seu edifici polític i amputar la seva força econòmica: els motors que havien inspirat la Revolució austriacista de 1705. El sistema tributari que va imposar el règim borbònic tenia un manifesta càrrega punitiva: no tan sols era abusiva (molt superior a la de qualsevol altre territori), sinó que es recaptava amb l´ús de la força (els cobradors eren els soldats ocupants que es presentaven a les cases a punta de baioneta). Les agressions i els empresonaments per la negativa a pagar; i les confiscacions i els desnonaments per la impossibilitat de pagar, es van convertir en el paisatge habitual d'una Catalunya ocupada, humiliada i espoliada.

Felip V i Patiño. Font Museu del Prado i Museu Naval de Madrid.

Espoli massiu

El superintendent borbònic José Patiño i el geògraf botifler Josep Aparici van dissenyar un sistema tributari destinat a espoliar massivament el país. En plena guerra d'ocupació (1713-1714) van confiscar els impostos que els pobles i viles del país pagaven al fisc català (per exemple, l'Impost de la Bolla, que gravava un 15% el comerç de la llana). I van imposar una càrrega extraordinària, anomenada "Quinzenada" per mantenir l'exèrcit borbònic ocupant. Conclosa la guerra (1714), el règim borbònic va continuar reclamant aquestes exaccions. No va desaparèixer la tributació catalana, però com les institucions que la recaptaven havien estat derogades, se l'embutxacava el règim borbònic. I no va desaparèixer l'impost per al manteniment de l'exercit ocupant; perquè Catalunya seria, durant dècades, un gran quarter militar borbònic.

El "Real Catastro"

Amb l'aplicació del Decret de Nova Planta (la reducció de Catalunya a la condició de simple província espanyola), es va posar en pràctica el Real Catastro, que tenia tres boques: el Catastro Real (que gravava el 10% del valor de tota mena de propietats); el Catastro Personal (que gravava el 10% de les rendes i dels ingressos derivats del treball); i el Catastro Ganancial (que gravava el 10% dels beneficis derivats del comerç i de la industria). Aquest quadre inspira certa voluntat harmonitzadora. Però és una idea falsa, perquè el règim borbònic va continuar reclamant els impostos catalans confiscats durant l'ocupació del país (bolla, tabac, paper segellat, duanes, sal), i els impostos extraordinaris

creats per sostenir l'exèrcit ocupant. Aquests impostos que gravaven al marge del Catastro, representaven el 50% de la factura impositiva catalana.

Caricatura del ministre espanyol d'hisenda durant la crisi del Tancament de Caixes (1899). Font Enciclopedia.

La tributació de guerra

Els estudiosos d'aquest fenomen destaquen dos fets que il·lustren perfectament el caràcter punitiu de la imposició tributària espanyola sobre Catalunya. El primer seria la previsió de recaptació (1,5 milions de pesos per al 1716) que representava el doble que a Castella. I el segon, i més escandalós, seria que la destinació de la meitat d'aquesta recaptació no es justificava documentalment. Al paisatge d'espoli se sumava una escandalosa cultura de corrupció que es va projectar en el temps. El professor Antonio Espino (de la UAB) afirma que "a Catalunya, al llarg del segle XVIII, es va mantenir una doble fiscalització de la qual solament l'increment demogràfic i econòmic al llarg de la centúria (Catalunya va doblar la població i va passar de 500.000 a 1.000.000 d'habitants) van poder reduir els efectes inicials, terribles, del cadastre".

Tres segles d'espoli

La tributació de guerra borbònica —el saqueig borbònic de Catalunya— no va arribar a desaparèixer mai. Els historiadors Agustí Alcoberro, Joaquim Nadal o Josep Maria Torras i Ribé expliquen que aquesta forma d'espoli es va cronificar i, reformat o transformat, transcendiria en el temps. Quasi dos segles més tard (1899) poc després de la independència de les darreres colònies espanyoles d'ultramar, es va filtrar la dada que l'estat espanyol aplicava una fiscalitat abusiva al comerç i a la industria catalanes —molt superior, comparativament, amb les càrregues que suportaven els botiguers i fabricants castellans i andalusos—. El govern espanyol del liberal Silvela, lluny de resoldre la crisi per la via política, va respondre com ho hauria fet Patiño: va confirmar les taxes i va empresonar els objectors fiscals. Des de quan ens roba Espanya?

Marc Pons

Podeu llegir l'article original al següent enllaç: https://www.elnacional.cat/ca/cultura/comencar-espoli-fiscal-marc-pons_920058_102.html